

ELEKTRON DARSLIK LARNING TA'LIMDAGI ROLI VA UNI YARATISH MUAMMOLARI.

Norbekov Doston Keldibekovich Jizzax viloyat Pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish milliy markazi katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Informatika va axborot texnologiyalari fanini elektron darsliklardan foydalanib o'qitish texnologiyasi mavzusi bugungi kunning dolzarb mavzularidan biridir. Bugungi kun o'quvchisi nafaqat bilim, ko'nikma, malakalarini o'zlashtira oladi va shu bilan bir qatorda ular ongiga milliy istiqlol g'oyasi singdirilib boriladi.

Аннотация

Тема технологии обучения информатике и информационным технологиям с использованием электронных учебников является одной из актуальных тем современности. Сегодняшний школьник может приобретать не только знания, умения и навыки, но и внедряется в его сознание идея национальной независимости.

Abstract

The topic of the technology of teaching informatics and information technologies using electronic textbooks is one of the current topics. Today's student can acquire not only knowledge, skills and abilities, but also the idea of national independence is instilled in their mind.

Kalit so'zlar: Elektron darslik, elektron adabiyot, texnologiya, ta'lim texnologiyasi, web texnologiya, HTML, DHTML, strategiya.

Ключевые слова: Электронный учебник, электронная литература, технология, образовательная технология, веб-технология, HTML, DHTML, стратегия.

Keywords: Electronic textbook, electronic literature, technology, educational technology, web technology, HTML, DHTML, strategy.

Elektron darsliklarning ta'limdagi roli va uni yaratish muammolari. Respublikada elektron o'quv adabiyotlaridan foydalanishga mo'ljallangan axborot texnologiyalari

vositalarini rivojlantirish, shuningdek, masofadan turib o'qitishni tashkil etish bo'yicha salmoqli ishlar olib borilmoqda. Elektron adabiyotlar yaratishning ilmiy-uslubiy tomonlari ko'pgina olimlar tomonidan tadqiq etilmoqda. 2004-yildan e'tiboran elektron o'quv adabiyotlaridan foydalanishning ikkinchi tajriba-sinov bosqichi boshlanishiga qaramay, ta'lim muassasalari uchun elektron darslik yaratish bo'yicha ishlar ancha sust ketmoqda. Bu ham bo'lsa elektron darslik yaratish uslubiyati, uning tuzilishi, o'z ichiga oladigan komponentalarining aniq bir tizimga solinmaganligida bo'lsa kerak. Elektron o'quv adabiyotlarining uchinchi – o'quv jarayonida keng foydalanish bosqichiga o'tib, o'quv adabiyotlarning yangi avlodini keng ishlab chiqarish va ta'lim muassasalarini ta'minlash uchun ushbu yo'nalishdagi vazifalarni jadallashtirish hozirgi kunning dolzarb vazifalaridan hisoblanadi. Ushbu vazifalardan biri fanlardan elektron darslik yaratishdir.

Darslik – davlat ta'lim standarti, o'quv dasturi, uslubiyati va didaktik talablari asosida belgilangan, muayyan o'quv fanining mavzulari to'liq yoritilgan, tegishli fan asoslarini mukammal o'zlashtirilishiga qaratilgan hamda turdosh ta'lim yo'nalishlarida foydalanish imkoniyatlari hisobga olingan nashrdir. Elektron darslik esa, yuqoridagi talablarni hisobga olgan holda, kompyuter texnologiyasiga asoslangan o'quv uslubini qo'llashga, mustaqil ta'lim olishga, hamda fanga oid o'quv materiallar, ilmiy ma'lumotlarning har tomonlama samarador o'zlashtirilishiga mo'ljallangan bo'lib: - o'quv va ilmiy materiallar faqat verbal (matn) shaklida; - o'quv materiallar verbal (matn) va ikki o'lchamli grafik shaklda; - multimedia (multimedia – ko'p axborotli) qo'llanmalar, ya'ni ma'lumot uch o'lchamli grafik ko'rinishda, ovozli, video, animatsiya va qisman verbal (matn) shaklida; - taktil (his qilinuvchi, seziladigan) xususiyatli, talaba (talaba, tinglovchi) ni «ekran olamida» stereo nusxasi tasvirlangan haqiqiy olamga kirishi va undagi ob'ektlarga nisbatan harakatlanish tasavvurini yaratadigan shaklda ifodalanadi.

Ta'lim texnologiyasi markazida talaba (talaba), texnologiya mazmunida – talaba(talaba)lar tomonidan mustaqil ravishda ta'lim olish qobiliyatini rivojlantirish; o'quv faoliyat asosida hamkorlik yotadi.

Elektron darslik ishlab chiqishda uchta asosiy komponent: o'quv materialni bayon etish, amaliy mashg'ulotlar bajarish va teskari aloqa (talabalar tomonidan bilimlarni o'zlashtirganlik darajasini aniqlash jarayoni) e'tiborga olinishi kerak.

Elektron darslik bilan ta'limning eng qulay ssenariysini tanlashni ta'minlaydigan interfaol tartibda ishlash talabalar bilim olishini faollashtiradi.

Elektron darslik abstrakt mavjudotlar uchun emas, balki shaxs bilan ishlashga mo'ljallangan. Talaba o'zining qobiliyati, fanga qiziqishi va uning tayyorgarlik darajasiga qarab ta'lim usulini tanlashi kerak.

Elektron darslik yaratishda WEB texnologiyalardan unumli foydalaniladi. Bu texnologiyaning qurollari sifatida Front Page va Domino tizimlarini, HTML va DHTML tillarini keltirish mumkin.

Intellektual ta'lim tizimlarining maqsadi, o'qitish foydalanuvchi va o'qitish strategiyasi sohasidagi bilimlardan foydalangan holda, shaxsni o'rganish va o'rgatishdir. Intellektual ta'lim tizimlari texnologiyasidagi mavjud konsepsiyalarni moslashuvchanlik bo'yicha quyidagi turlarga ajratish mumkin: moslashgan, moslashtiriladigan va moslashuvchan.

1. Moslashgan (adapted) gipermedia – tizimlari.
2. Moslashtiriladigan gipermedia – tizimlari.
3. Moslashuvchan (adaptive) gipermedia – tizimlari.

Bugungi kunning eng asosiy vazifalaridan biri turli predmet sohasini o'z ichiga olgan bilimlar omborini yaratish deb hisoblash mumkin. Yangi axborot texnologiyalarini ta'limga tatbiq etish ta'limda an'anaviy o'qitish jarayonidan talabaning o'zi ta'lim jarayonini borishini aniqlaydigan yangi jarayoniga o'tishni ta'minlaydi.

Katta oshkoralikda o'tadigan bu jarayon kelajakda ta'lim tizimida keskin inqilob qilishga qodir bo'ladi. Ko'pchilik iqtidorli talabalar o'zlarining qobiliyati va qiziqishiga ko'ra mos ravishda mustaqil bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Ta'limning bunday ochiq tizimida chuqur bilimga ega bo'lgan o'qituvchilari bilimlarini talabalarga yetkazishda anchagina qiyinchiliklarni yengishga to'g'ri keladi.

Hozirgi kunda ta'lim muassasalarining hammasida ham kompyuterli ta'lim hozircha bemalol deyish mumkin emas. Elektron darslik yaratish borasida anchagina ishlar qilanayotgan bo'linsada, hali elektron darsliklarga yetishishda, oddiy kutubxonaning kitoblariga ega bo'lishdek, ochiq tizimlar mavjud emas. Albatta, ta'lim tizimini rivojlanishi bilan bunday kamchiliklar asta-sekin yo'qolib boradi.

Elektron darslik yaratish muammolari

Elektron darsliklar yaratish juda murakkab va qiyin ishdir. Ta'lim texnologiyasi markazida talaba, texnologiya mazmunida talabalar tomonidan mustaqil ravishda ta'lim olish qobiliyatini rivojlantirish, o'quv faoliyatmasosidamhamkorlikmyotadi. Elektron darslik ishlab chiqishda uchta asosiy komponent: o'quv materialni bayon etish, amaliy mashg'ulotlar bajarish va teskari aloqa (talabalar tomonidan bilimlarni o'zlashtirganlik darajasini aniqlashmjarayoni)me'tiborgamolinishimkerak. Elektron darslik to'laligicha bir faylda bo'lishi maqsadga muvofiq emas. U juda katta bo'ladi. Bu darslikni kompyuterga yuklashdagi tezlikni kamaytiradi va materialni o'zlashtirishni qiyinlashtiradi. Har bir mavzu bitta hujjat sifatida tayyorlanishi yuqoridagi kamchiliklarni yo'q qiladi.

Elektron darslik yaratishda yuqori sifatdagi rasmlarni iloji boricha kamroq qo'llash kerak. Chunki ular darslikni kompyuterga yuklashni sekinlashtiradi. Yaxshi elektron darslik ma'ruza mobaynida namoyish etish vositasi, kompyuter sinflarida tashkil etiladigan mustaqil ishlash mashg'ulotlarida repititor, mustaqil ta'lim olishga vosita, kompyuterda laboratoriya ishlarini bajarish mobaynida uslubiy yordamchi, talabalar tomonidan bilimlarni o'zlashtirishini nazoratchisi, amaliy mashg'ulotlar uchun masala va mashqlar bilan ta'minlovchidir.

Lekin elektron darslikda yuqorida sanalgan imkoniyatlarni mujassamlanishi uchun darslik yaratayotgan mualliflardan pedagogik mahorat, bilim va ularda o'rganilayotgan predmet xususiyatini hisobga oluvchi murakkab uslubiy ishlanmalarning bo'lishi talab etiladi.

Avvalo elektron darslikda boblar alohida bo'lishi va unga ko'rgazmalilik, ijobiy emotsional fon tamoyil, xushfe'llik va qo'yilgan masalani yechishda keng yordam berish tamoyillari qo'llanilishi zarur.

Elektron darslik bilan ta'limning eng qulay ssenariysini tanlashni ta'minlaydigan interfaol tartibda ishlash talabalar bilim olishini faollashtiradi. Elektron darslik abstrakt mavjudotlar uchun emas, balki shaxs bilan ishlashga mo'ljallangan. Talaba o'zining qobiliyati, fanga qiziqishi va uning tayyorgarlik darajasiga qarab ta'lim usulini tanlashi kerak.

Elektron darslik talabani bilim olishini vaqt bo'yicha chegaralamaydi. Shuning uchun ham o'quv materialni o'zlashtirish vaqti talabanning xohishiga ko'ra qisqarishi yoki uzayishi mumkin.

Elektron darslik talabalarga axborotni o'qish, ma'ruzalarni eshitish, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlariga mo'ljallangan vazifalarni ishlarini bajarish, o'z bilimlarini tekshirish va zarur hollarda ularni to'ldirish, o'z-o'zini nazorat qilish kabi bilim shakllarini tavsiya etishi mumkin. O'z ichiga trenajyorlar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari uchun vazifalar, testlarni, bir vaqtni o'zida bilim berish va ularni o'zlashtirish jarayonini nazorat qiluvchi dasturiy ta'minotga ega bo'lishi kerak. Boshqacha aytganda u kursning asosiy axborotli qismini bayon etuvchi taqdimot qilish tashkil etuvchisi; olingan bilimlarni mustahkamlashga mo'ljallangan mashqlar, talabalarning bilimlarini oqilona baholash imkoniyatini beradigan testlarni kam uchun muhtam komponentini bo'lishi zarur.

Kompyuterga mo'ljallangan darslik:

- bir onda teskari aloqani ta'minlashi;
- zarur axborotni tezlikda topishga yordam berishi;
- gipermatnli tushuntirishlarga ko'p marta murojaat qilishda vaqtni iqtisod etishi;
- ekranga matnni to'g'ridan-to'g'ri chiqaribgina qolmay, balki multimedia texnologiyasi orqali ovoqli tahlil qilish va modellashtirishi;
- aniq bir bo'lim bo'yicha talabalarning o'zlashtirish darajalariga mos holda tezlikda bilimni baxolay olish imkoniyati;
- zarur o'quv axborotlarni yangilash imkoniyatini mavjudligi bilan an'anaviy darsliklardan farq qiladi.

Boshqacha aytganda, elektron darslik o'quv materiallarini ilmiy va ko'rgazmali qilib tasvirlash; taxliliy imkoniyati; axborotni to'la, tizimli va mantiqiy ketma-ketlikda tasvirlash, o'quv materialini bir tizimda berish va faollashtirish kabi axborot-bilim; muammoli; o'quv materialini o'zlashtirilishining mustahkamligi; ta'limni differensiallashgan va yakkama-yakkalanganligi; moslanuvchanligi va emotsional ta'sirchanligi kabi psixologo-pedagogik; to'la didaktik ta'lim davriyliligi, ta'limni interfaolligi, teskari aloqa, o'z-o'zini boshqarish vazifalarini amalga oshirish kabi boshqarish, shuningdek, auditoriya va auditoriyadan

tashqaridagi mustaqil ishlash jarayonida darslik bilan ishlash mumkinligi; ishlashda qulaylik; katta hajmdagi axborotni saqlashning osonligi va o'quv adabiëti bilan ishlash uchun zarur maxsus texnik jixozlarni (masalan, kompyuterlarni) mavjudligi kabi tashkiliy-texnologik imkoniyatlari mavjud bo'lishini taqozo etadi.

Nashr etilgan o'quv materiallarning yuqorida sanalgan didaktik imkoniyatlari - an'anaviy darslik, dasturlashtirilgan darslik, elektron darslik va o'quv qo'llanmalarni tajribada taqqoslab ko'rilganda, eng ko'zga ko'ringan belgilarni oxirgi tur (multimediali) o'quv qo'llanmalarda mavjud ekanligi tasdiqlangan. Elektron darsliklarni yaratishda imkoni boricha uning zarur qismlarini printer orqali chop etish va talabalar xoxlagan paytda uni o'qish imkoniyati ham bo'lishini nazarda tutish kerak. Chunki matnni ekrandan ko'p o'qish talabalar ko'ziga salbiy ta'sir etishi mumkin.

